

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1204359/1

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב אליעזר איגרא, הרב א' אהרן כץ, הרב שלמה שפירא

המערער: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד מיטל אזולאי ועו"ד יעקב שטרית)

נגד

המשיבים: אלמונים (ע"י ב"כ עו"ד אלינור אדרי)

הנדון: צוואה שנטען על כשירות המצווה אותה ועל כוחה לבטל את קודמתה; תנאי סמכות בית הדין לפסוק בענייני ירושה וסמכותו לפסוק בה על פי דין תורה

פסק דין

א. תוקפה של צוואה למרות טענות בעניין כשירות המצווה וכוחה לבטל את קודמתה – בהיבט ההלכתי – למרות הוראות קודמתה המגבילות לכאורה את אפשרות ביטולה

לפנינו ערעור על פסק דינו של בית הדין הרבני האזורי בבאר שבע שקבע כי נוכח צוואתו השנייה של המנוח מר [...] ז"ל – צוואתו הראשונה (צוואה הלכתית וצוואה משפטית שנכתבו במקביל במטרה לגבות זו את זו, להלן: הצוואה הראשונה) בטלות.

המערער טען כי בצוואתו השנייה האמורה של המנוח נפלו ליקויים שבגינם יש לקבוע כי אין היא תקפה וממילא יש לקבוע כי צוואתו הראשונה עומדת בתוקפה.

עיקרן של הטענות היה בדבר כשירותו או איכשירותו של המנוח בעת צוותו את הצוואה השנייה ולהן נוספו טענות בדבר יכולתה או אייכולתה של הצוואה השנייה לבטל את הראשונה, בהיבט ההלכתי, בשל נוסחה של הראשונה וההוראות האמורות בה בדבר אפשרות ביטולה.

לאחר ששמענו את הצדדים ובאי כוחם ולאחר שצפינו בתיעוד המוסרט של עריכת הצוואה השנייה אנו מחליטים לדחות את הערעור. התרשמותנו מן הדברים היא כי אין לטענות בדבר אי כשירותו של המצווה יסוד שעליו אפשר יהיה לבנות את המסקנה המבוקשת בערעור ולגזור ממנה את בטלות הצוואה השנייה.

כמו כן מקובלות עלינו אמירותיו ונימוקיו של בית דין קמא אשר בחן היטב את העובדות, באשר לפרשנותה של הצוואה הראשונה ולאומד דעתו של המצווה וממילא באשר לכוחה של הצוואה השנייה – במישור ההלכתי ולא רק בזה המשפטי – לבטל את קודמתה.

לא מצאנו מקום להתערב ולקבוע כי נפלה בדברי בית דין קמא טעות בקביעת העובדות או בהלכה, ועל כן פסק דינו שריר וקיים.

ב. הדיון מעמדה של הצוואה לגופה – החלטת בית דין קמא בעניין תוקפה ובעניין סמכותו למען הסר ספק ולמניעת טעות נזכיר כי בית הדין קמא קבע כי אומנם יש בצוואה השנייה כדי לבטל את הראשונה אולם לגופה של הצוואה השנייה לא נתן לה בית דין קמא תוקף.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בית הדין קמא קבע בעניין זה:

אומנם בהתנגדות לצו קיום הצוואה ביקשו המוטבים של הצוואה האזרחית המאוחרת מבית הדין לתת צו קיום צוואה לצוואה האזרחית המאוחרת, אולם בית הדין מבהיר שאיננו רשאים לדון בכך במסגרת התיק הנוכחי. ככל שהמתנגדים מבקשים זאת, עליהם לפתוח תיק צו לקיום צוואה כמקובל, ובית הדין ידון בו לאחר קבלת הסמכות והסכמת היורשים כמקובל.

ונבהיר:

לצוואה האזרחית האחרונה לא קיימת צוואה הלכתית מקבילה לטובת אותם מוטבים.

לפי ההלכה, מאחר שמסקנתנו דלעיל היא שהצוואה ההלכתית הראשונה בטלה, הרי שהעיזבון נופל לפני היורשים ההלכתיים שהם אחיו או בני אחיו של המנוח.

במצבים שכאלה בית הדין בדרך כלל אינו מוציא צו ירושה או צו לקיום צוואה בהתאם לחוק (כשהוא אינו תואם את ההלכה), בלי שכל היורשים יקבלו את סמכותו של בית הדין לדון על פי ההלכה.

לכן, בשלב זה איננו דנים כלל בשאלת קיום הצוואה האזרחית האחרונה, למעט בכל הנוגע לביטולה של הצוואה הראשונה, וככל האמור.

בהערת שוליים הוסיף בית הדין קמא וציין לדברי הפוסקים שדנו בשאלת מעמדה ההלכתי של צוואה שנעשתה בדרך המשפטית-אזרחית המקובלת אף שלא לפי ההלכה.

ג. תנאי סמכותו של בית הדין בענייני ירושה וצוואות – קבלת סמכותו ולא 'קבלת סמכותו לדון על פי דין תורה'

לא הוגש ערעור לפנינו בעניין זה ועל כן לא נדון בו לגופו, אלא שמוצאים אנו לנכון להעיר על לשונו של בית הדין "בלי שכל היורשים יקבלו את סמכותו של בית הדין לדון על פי ההלכה" ולומר כי סמכותו של בית הדין אינה תלויה בהסכמת כל היורשים ובקבלתם את סמכותו "לדון על פי ההלכה":

סעיף 155(א) לחוק הירושה, תשכ"ה – 1965 דורש, כדי להסמיך את בית הדין ליתן צו ירושה או צו קיום צוואה, את הסכמתם בכתב של "כל הנוגעים בדבר" לסמכותו של בית הדין. הא ותו לא.

סעיף 155(ג) לחוק זה קובע כי משהסכימו "כל הנוגעים בדבר" לסמכות בית הדין מוסמך הוא לדון ומוסמך הוא – וממילא אף חייב על פי ההלכה – לפסוק בעניינו של העיזבון "לפי הדין הדתי הנוהג בו" (למעט ההסתייגות האמורה בהמשך הסעיף לעניין זכויותיהם של קטינים או פסולי דין).

ד. מי 'הנוגעים בדבר' שהסכמתם לסמכות נצרכת כשעצם נגיעתם תלויה בשיטות המשפט השונות, הדתית והאזרחית?

אכן בשאלה מי הם "הנוגעים בדבר" יש מקום לעיון בכל הנוגע לצוואה שהתשובה לשאלת תוקפה שונה בין הדין האזרחי לדין תורה, כשלפי האחד מהם תקפה היא ועל כן "הנוגעים בדבר" הם המוטבים בצוואה ומעמדם של היורשים שלולי הצוואה (היורשים "על פי דין") נגרע (אף שלאישור הצוואה השפעה עקיפה עליהם שכן שולל הוא את אפשרותם לזכות בעיזבון מכוח הירושה שעל פי דין ובאמצעות צו ירושה), ואילו לפי הדין האחר היא בטלה ועל כן יש ליתן "צו ירושה" שהנוגעים בדבר לגביהם היורשים שעל פי דין או הנטענים להיות כאלה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

משורת הדין אפשר שבמקום כזה תהיה הסמכות למתן צו ירושה תלויה בהסכמתם של אלה והסמכות למתן צו קיום צוואה – בהסכמתם של אחרים.

אלא שקביעה כזו – אחריתה תסבוכת משפטית של החלטות סותרות של ערכאות שונות, ועל כן ובפרט נוכח העובדה שגם לקיום צוואה יש ליורשים שעל פי דין נגיעה אף אם אינם "נוגעים בדבר" במלוא המובן המשפטי של מונח זה – דרך המלך היא אכן להיזקק לקיום הצוואה רק אם יש הסכמה לסמכות מצידם של אלה ושל אלה, של היורשים שעל פי דין ושל מוטבי הצוואה, כאחד.

אך מכל מקום כאמור אין צורך בקבלת סמכות בית הדין "לדון על פי ההלכה", "קבלת הדיין" נדרשת כאן ולא "קבלת הדיין", ומשנתקבל הדיין – קמה וגם ניצבה מאליה סמכותו שעל פי חוק, סמכות המאפשרת – וממילא מחייבת אותו – לדון על פי ההלכה (אלא אם יסכימו היורשים שעל פי ההלכה לחלוקה אחרת של העיזבון ויקנו את העיזבון לאחרים – בהתאם לכך – ואזי תהיה גם חלוקה זו "על פי ההלכה").

ה. פסק דין לגופו של עניין ומתן הוראות

מכל מקום כאמור לעיל הערעור שלפנינו אינו בעניין זה. פסק דיננו הלכה למעשה הוא אפוא בנוגע לעניין שהובא לפתחנו:

1. בית הדין דוחה את הערעור.
2. פסק דינו של בית דין קמא שלפיו צוואתו הראשונה של המנוח בוטלה על ידי צוואתו האחרונה – עומד בתוקפו.
3. כאמור, בית דין קמא מכל מקום לא נתן תוקף לצוואה האחרונה לגופה וקבע רק כי יש בה כדי לבטל את קודמתה.
4. אף שדחינו את הערעור – אין הוא ערעור סרק ואין בית הדין מוצא לנכון לחייב בגינו בהוצאות משפט.
5. מזכירות בית הדין תשיב לפיכך למערער את הערובה לתשלום ההוצאות המשפט שהפקיד בקופת בית הדין.
6. פסק הדין מותר בפרסום בהשמטת פרטיהם של הצדדים ושל המנוח.

ניתן ביום ד' באב התשע"ט (5.8.2019).

הרב שלמה שפירא

הרב א' אהרן כץ

הרב אליעזר איגרא

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה